

Az én forradalmam

Akkoriban a Madách téri nagy, nyolc-emeletes vörös téglaház negyedik emeletén laktunk. Négy ablakunk a Tanács-körútra¹ nézett, nyolc pedig a térre. Jó dolgunk volt: A május elsejei felvonulást az erkélyről nézhettük. Augusztus 20-án pedig, a Gellért-hegyi tűzijátékot az ágyunkból.

Öt éves voltam azon az őszön, Gedus² bátyám pedig nyolc. Így csak időrend nélküli felvillanó emlék-képek maradtak meg bennem.

Nyár közepén egy beesett szemű, sántítva járó, sovány bácsi járt nálunk. Lötyögött rajta a ruha. Halkan, szinte suttogva beszélgettek a szalonban. Engem kiküldtek, pedig máskor bent maradhattam, ha vendég jött. Azt mondták:

- Te ezt úgy sem értenéd, mert kicsi vagy még hozzá!

Csak egy-egy szófoszlányt hallottam a beszélgetésükből: Tábor, ávós, profeszor úr, smasszer, éhezés, Recsk, Zichy, ütöttek...

A következő hetekben aztán, ha valaki járt nálunk, neki is elmondták, amit hallottak. S ahogy egy-egy fél mondat, szó megütötte a fülem, lassan összeállt bennem, a titok:

Nagyanyám testvérének, Zolti³ bácsinak hatalmas bűne volt: Egy villa az Istenhegyi úton. Valamelyik pártvezér szemet vetett rá. Aztán egy nap egy fekete kocsiba tuszkolták és nyoma veszett. Felesége csak egy utcai járókelőtől tudta meg mi történt. Néhány hét múlva őket is kitelepítették.

Tárgyalás és ítélet nélkül a recski kőbányába vitték. Papokat, grófokat, kutatókat, a magyarság színe javát gyűjtötték ott egybe, hogy aztán nehéz testi munkával, embertelen körülmények között halálra dolgoztassák őket. A tudósok, tanárok, lelkészek esténként teljesen kimerülve, összebújva melengették egymást a priccseken. A szél átfújta a deszka barak résein. S hogy a silány koszt mellett mégis tartsák egymásban a lelket, minden este volt valaki, aki a saját munkájáról, – építészet, orvos tudomány, művészetek, vagy éppen az elektromosság – egy-másfél órás előadásokat, vasárnaponként pedig igehirdetéseket, tartottak egymásnak. Ez adott nekik tartást. Az egésznapos fizikai-, és lelki megterhelést úgy tudták túlélni, hogy gondolatban már az esti „szabadegyetemre” készültek.

Neki még szerencséje volt, későn került oda. Tizenhárom hónap után felszámolták a tábort. Alig pár hete szabadult. Hat évvel később még is az ott szerzett gerincsérülésébe halt bele.

¹ Ma Károly körút

² Sz-K. Gedeon, (1948-)matematikus

³ Magay Zoltán (1894-1962)

Augusztusban a Balaton túlsó végén, Alsó-Gyenesen nyaraltunk négy hetet. A hónap végén valami történhetett, mert egyszerre mindenki nagyon kedves lett velünk. Összesúgtak a hátunk mögött, elvittek csónakkal a tóra, amit máskor soha sem tettek. Fényképeket készítettek rólunk, és oda adták Meminek⁴ a kész képeket, és a filmet is.

Én akkoriban, – ha nem is minden nap, de többnyire – még koradélután aludtam egy-két órát. A zöldes-fehér kérgű, hatalmas nyárfa alá terített le valami ruhát Anyám, s én azon fekszem hanyatt. Nézem a szél billegette fehér fonákú levelek villódzó forgását. Érzem a hajamban Memi kezét. Egy darabig még simogatott, aztán megállt, de nem vette el rólam. Nem tudom, mi van vele. Tekintete messzire réved, arca időnként megvonaglik, és valami végtelen szomorúság van a tekintetében.

Csak jó hónappal később, sírással küszködve mondta el nekünk, hogy Pepivel⁵ soha többet nem fogunk már találkozni, mert meghalt. Vitorlázni ment a tóra. A vihar felborította a hajót. Ki akart úszni, de a villám a vízbe vágott és megállt a szíve.

Aztán hirtelen felgyorsultak körülöttünk az események. Az emberek idegesen össze-vissza beszéltek. Laci bácsi⁶ egyre gyakrabban hallgatta az „Amerika Hangját”, meg a „Szabad Európa Rádiót”.

Az Astória felől, a Tanács-körúton rendezetlen sorokban vonult felénk a tömeg. Volt, hogy énekeltek, máskor meg mély, érthetetlen, zúgó hangon mormoltak valamit. Ahogy közelebb értek egyes szavakat már mi is megértettünk, aztán Gedus kérdésére Memi megmagyarázta, hogy a „ruszki” az az oroszokat jelenti. A „Ruszkik haza!” meg, azt hogy az oroszok menjenek ki az országból! A „Vesszen Gerő!” pedig, hogy Gerő Ernő komcsi vezért, váltsák le a hatalomból! Rongyos, tépett nemzetiszín zászlók is voltak velük. Lassan haladtak a Bajcsi-Zsilinszky út felé. S a tömeg egyre nőtt... Már a Gerlóczi utcából is jöttek. Amikor túl haladtak a házunkon, a Film Múzeum felől a macskaköveken csörömpölve, csattogva két tank érkezett. (Laci bácsi szerint T-34-esek) Hátul, lazán szétszóródva haladók elébb még félre álltak előle, de ahogy az első harckocsi a tömeget utolérte, tanácstalanul lelassított, és a tömeg körbeözlönte őket, felmásztak rá. Kitűzték a nemzeti trikolt a tornyára.

A szomszéd erkélyen nagyszüleim boldog ujjongással éljeneztek...

⁴ Anyám, (1919-1991) Szádeczky-Kardoss Gézéné, később Kelemenné Mészöly Laura festőművész.

⁵ Apánk, (1920-1956) Szádeczky-Kardoss Géza vegyészmérnök

⁶ Velünk lakó távolabbi rokonunk: Szádeczky László, (1912-198?) jogász, az ötvenes években Sztálinvárosban segéd munkásként dolgozott, majd az Európa étterem ruhatárosa lett.

Máskor nem szoktak ilyet tenni...

De máskor teli vannak az erkélyek emberekkel. Most pedig a nyolcemeletes házból, egyedül mink vagyunk kint...!?

Ezek persze csak jóval később tudatosodtak bennem. Aztán este hallottam egy új, eddig ismeretlen szót: Tüntetés!

Hát akkor ez nem felvonulás volt?

Laci bácsi este lement a sarki kocsmába egy-két fröccsöt meginni. Ő mesélte el anyámnak miket hallott:

Elfoglalták a rádiót. Kiegett a Nemzeti Múzeum. A Múzeum körút egyik szemközti házán hatalmas lyuk tátong. Halálos lövés érte Hegedűs István öttusa bajnokunkat. Ledöntötték a Sztálin szobrot. A rádió nem mondja, de ellepték az orosz tankok a város főútjait és tereit. Az Iparművészeti Múzeumnál több kilőtt orosz tank van. Ellőtték a Rókus kápolna tornyát. A parlamentnél sok volt a sebesült, és a halott!

Aztán Papával⁷ és anyámmal megállapították, ha ezeknek csak a fele igaz, már az is borzasztó.

(Csak a gengszterváltás után tudtam meg, hogy valamennyi hír igaznak bizonyult.)

Tegnap Memi a harmadikon, a Csepregiétől kapott 20 deka olasz felvágottat, mert neki kis gyermekei vannak. Ma kinyitottak a boltok. Az utcán hosszú sorok kígyóznak kenyérért. Vissza akarta nekik adni, de a szomszédok azt mondják, hogy ők már elmentek.

A ház előtt teherautók állnak. Laci bácsi azt mondja, hogy ezek diszidálnak. Én nem tudom mit jelent ez, csak azt látom, hogy hordják le a bútorokat és mindent, az autókra raknak.

A téren öreg Csepel teherautó állt. Mellette a munkások kiabáltak: Jeges, itt a jeges⁸!

Akkoriban még nem volt elektromos hűtőgép. De nekünk egy ismerősünk szerzett jég szekrényt. Egyszerű faláda volt, jól záródó ajtóval. Belül bádog lemezzel kibélelve. Egyik oldalon bádog tartály, abba kellett a jég darabokat beletenni.

⁷ Anyám apja, Dr Mészöly Gedeon, a Szegedi Ferenc József Tud. Egy. nyugalmazott nyelvész professzora, az MTA tagja, irodalmár és műfordító.

⁸ Akkoriban még nem volt elektromos hűtőgép. De nekünk egy ismerősünk szerzett jég szekrényt. Egyszerű faláda volt, jól záródó ajtóval. Belül bádog lemezzel kibélelve. Egyik oldalon bádog tartály, abba kellett a jég darabokat beletenni.

Anyámmal mentem én is. A teherautón kb. 20 X 20 X 150 cm-es hasábokban voltak a jéggyárból hozott jegek. A sarki kocsmába a munkások a vállukra tett liszteszsákokon cipelték be a rudakat. A lakosoknak pedig a letört darabokat adták. Mi a nagy vájlingot⁹ hoztuk le. Már épp ránk került volna a sor, amikor egy alacsonyan szálló duplafedeles szárnyú kisgép repült el a házak felett, s nyomában kavarogva szálltak alá a röpcédulák. A sor felbomlott, s szaladtunk, hogy nekünk is jusson. Én előlem felkapta valaki, de anyámnak jutott egy. Már nem tudom mi volt rajta... a felfordulásban a jég árát is elfelejtették elkérni.

Már lőttek is... Laci bácsi elmagyarázta Gedusnak, hogy a puskában a golyó mögött lőpor van. Amikor kilövik, az felrobban és a megnövekedett nyomás kilöki a golyót a csőből.

- De ugye én innen fönről nyugodtan nézhetem őket, mert ilyen magasra nem tud feljönni a golyó?
- Sokkal messzebbre is elmegy! Ami lövéseket az Astóriától hallunk, akár idáig is eljőnnének, ha nem volnának közben házak. Úgyhogy azonnal menjetek be a belső szobákba!

Ott aztán Mama¹⁰ mulatságos dolgokat mesélt az ostromról, amit a Naphegy utcai lakásuk pincéjében vészeltek át. Amikor már nem volt gyertyájuk, több kiló sót kevertek a benzinbe, hogy ne tudjon felrobbanni, és cipőpertlit tettek bele kanócnak, azzal világítottak.

Közben Anyámék felkészültek a pincébe való leköltözéshez. Összepakolták az ennivalókat, és a fontosabbnak gondolt dolgokat. Bátyám is kapott egy csomagot: az összegöngyölt pehelypaplant. Nekem nem adtak semmit. Én még kicsi vagyok. Aztán vártunk, hogy megszólal-e a házi telefon. De a házmester nem szólt fel, így maradtunk. (Utóbb tudtuk meg, hogy a házból számos zsidó család leköltözött a pincébe, hogy még idejében a jó helyeket elfoglalhassa magának.) Az ágyainkat áthordták a cselédszobába és a hallba. Egyedül nagyanyám ragaszkodott megszokott helyéhez. Az ő füle mellett ágyúkat is süthetnek, ő akkor is alszik! És csalánba úgy sem csap a ménkű! – Mondta.

Aztán másnap reggelre a sarokszobában alig volt ép ablakunk. Az egyik golyó, a dupla ablaküvegét kitörve a plafonnak csapódott. Itt két, tenyérynyi darabon leverte a vakolatot, majd gellert kapva átlyukasztotta a gyerekszoba ajtajának furnérlemezét, és a Mama ágyának deszkájába olyan mélyen belefűrődött, hogy csak harapófogóval tudtuk kihúzni belőle.

Nagyanyám ez közben az igazak álmát aludta, s alig akarta elhinni mi történt. De most már ő is beljebb hurcolkodott.

⁹ Zománcozott, zsír tárolására használt kb. öt literes, széles szájú edény.

¹⁰ Anyám édesanyja (1890-1986) Dr Mészöly Gedeonné, sz. Magay Berta, hat elemi végzett, de versei és novellái jelentek meg az Új időkben és más újságokban.

Délutánra elcsendesedett a környék. Anyám a gáztűzhelyen lisztből csirizt készített, és a hideg ellen újságpapírokkal ragasztotta be a kitört ablakokat. A szobákból már összeszedtük a lakásunkba érkezett töltényeket. Volt vagy két tucat.

Már alkonyodott, s Gedussal a sarokszobából néztük a tűzijátékot. A Filmmúzeumnál egy géppuska kelepelt, s fényes zöld pontok repültek a levegőben. Aztán anyám a belsőszobákba parancsolt minket. Utóbb Laci bácsi elmondta, hogy ez nem tűzijáték, hanem nyomjelzős lövedékek voltak. A géppuska tárjába minden negyedik, ötödik lövedék foszforral van bekenve, és ugyan úgy foszforeszkál, mint a vekker számlapja.

Egyik reggel korán ébredtem. Már világosodott. Éjjel többször hallottam lövöldözést, de most csend volt. Kimentem pisilni, aztán bekíváncsiskodtam a gyerekszobába, aminek az ablakai a Tanács körútra néztek. Az járdákon és az úttesteken elszórva bácsik aludtak. Aztán egy lovas koci jött lassan a Majakovszkij utca¹¹ felől. Két hatalmas muraközi ló húzta. Bácsik jöttek mellette, és az utca kövezetén alvókat rakták fel rá. Volt, aki még akkor is markolta a puskáját. Aztán megijedtem, mert nem vettem észre, amikor anyám megállt mögöttem.

- Te mit csinálsz itt? Gyere be azonnal!
- Hová viszik a bácsikat?

Memi nem válaszolt, csak megfogta a kezem és visszavezetett a belső szobákba. Közben a sírással küszködött, aztán csak annyit mondott:

- Gyere, nincs már itthon kenyér. Segítsél nekem krumplit pucolni!

Aznap krumplistésztát ettünk csőtésztából, és nagyon finom volt.

A tereken, utcákon mindenütt tömegével hevernek a töltény-hüvelyek. Gedus talált három olyan töltényt is, amin még a hüvely is rajta volt. Laci bácsi azt mondta, onnan lehet megismerni a magyar töltényeket, hogy az aljukon van egy kis domborulat. Az oroszokénak az alján viszont egy horony van. (Felnőtt fejjel már tudom, hogy a forradalmároknak jobbára csak levegő puskáik voltak, míg az oroszok géppisztollyal lőttek. A sorozat lövő fegyverek töltény hüvelyén azért van a horony, hogy a kilőtt, üres hüvelyt kilökve csőbe kerülhessen a következő lövedék.)

Aztán fenn a lakásban Laci bácsi az egyik éles töltény alját fogóval lecsavarta, és az így kiszedett lőport gyufával meggyújtotta. Én nem voltam akkor ott, de Gedus elmesélte, hogy nagyon félt. Mert akkor már látta, hogy lenn az utcán a gépfegyverek golyói még az öntöttvas villanyoszlopokat is keresztülütötték. A bemenet kisebb, de a másik oldalon, ahol kijött a lövedék, két-háromszor akkora lyukat tépett magának a golyó. A puska az azonban egy pillanat alatt fehéren

¹¹ Ma király utca

felizzott, és hatalmas füsté vált. Akkor Gedus megértette, hogy a robbanás csak zárt térben olyan borzasztó.

Már nem lönek. Ritkán ugyan, de újra járnak a villamosok. Az Erzsébet téren, a színház mellől felszedték a sárga keramit kockákkal lerakott járdákat és torlaszokat építettek belőlük. A Máv-aut pályaudvar közelében frissen hantolt sírok vannak elhervadt virágokkal, mécsesekkel és hevenyészett összetákolt keresztekkel. A Deák téri rendőrséggel¹² szemben a hinta korlátját kidöntötték a tankok. Rajtunk kívül senki sincsen a játszótéren.

Aztán busszal Anyám testvéréhez, Dezső bácsiékhoz¹³ mentünk át Budára, mert a forradalom kitörése óta semmit sem tudtunk róluk. Az utakon még mindig sok az elszórt töltényhüvely. A megállóban felvettem egyet, de Memi eldobatta velem. Aztán otthoni gyűjteményünket is elkobozták. Pedig azok közül már egyikben sincs lőpor, hogy felrobbanjon.

A röpcédulákat is kidobálták. Azt mondták jobb, ha nem találunk nálunk semmi ilyesmit. Gedusnak azt mondta Memi, hogy most néhány hónapig ne vigye le az utcára a játék puskáját. A felnőttek megtorlásokról, meg házkutatásokról beszélnek. Nem tudom mi az. Nem is kérdezem, csak a szép fényes vörösréz puskagolyókat sajnálom!

Gedus még a forradalom utolsó napjaiban talált az utcán valami érdekeset. Laci bácsi azt mondta Meminek, hogy az nem veszélyes, nyugodtan játszhat vele. Vaslemezből volt, félarasznyi nagyságú. Egyik végén egy benyomható lemezzel, melyet az alatta lévő erős rugó nyomott vissza. De ha az oldalán lévő lyukak valamelyikén át egy szöveget dugott bele, majd valami apró csavart tett a lemezre, s a szöveget hirtelen kirántotta, a rugó kilőtte a csavart. Haragudtam Gedusra, mert mindig csak ő játszott vele. Nekem nem adta ide. Azt mondta: ő találta, tehát az övé.

Egyik nap a Gellért-hegyen voltunk. Én talán éppen hintáztam, Gedus pedig most is azzal játszott. Egy bácsi meglátta nála, és megkérdezte tőle, hogy honnan van? Azt mondta – ami igaz is volt – hogy valahol az utcán találta. A bácsi elvette tőle, és elment vele. Gedus nagyon haragudott rá. Én pedig valami elégtétel félét éreztem, hogy amit nekem sose adott ide, azt tőle is elvették. (Felnőtt fejjel visszagondolva, azt hiszem egy pisztoly üres tölténytára lehetett)

Most is az Erzsébet térre mentünk le játszani. A Metró építkezés beton-elem falára még a forradalom előtt nagyméretű betűkkel külön féle, a pártot éltető jelszavak, és mondatok voltak mésszel felírva. Ezeket aztán október végén lefestették, s helyette felírták:

¹² Erzsébet tér 9. Ma az öt csillagos Ritz Carlton szálloda van az épületben.

¹³ Mészöly Dezső (1918-2011) költő és műfordító. Előbb a Nemzeti színház dramaturgia, később a TV-ben évtizedeken át a Lyukas-óra irodalmi műsorát vezeti.

„ÉLJEN A FORRADALMI MUNKÁS-PARASZT KORMÁNY!”

Hetekig ott díszelgett még a felirat, míg nem valaki egy „F” betűt írt eléje. Így aztán az „ÉLJEN”-ből, „FÉLJEN” lett. Gedus, aki ekkor már második volt kibetűzte a feliratot, és nagyon humorosnak találta.

Bécsből, apám testvérétől, Fipi bácsitól¹⁴ tűzijátékokat is kaptunk karácsonyra. Többek között egy békát is. Ez egy összehajtogatott kartoncsőben valami puskapornál lassabban égő anyag volt. Ha meggyújtottuk, a cső töréseinél hangos durranás kíséretében kilőtt, és jobbra-balra néhány méteres ugrásokat tett. Memi persze hallani sem akart arról, hogy ezt a lakásba gyűjtsuk be. Így hát Gedussal lementünk a Madách térre, és anyánk az ablakból nézte. Már hideg volt az utcán, és korán besötétedett. Mi persze csak a játékkal voltunk elfoglalva, de Memi aztán otthon elmondta, hogy a durrogásra a térről a járókelők futva menekültek be a házakba. Túl friss volt még a forradalom emléke...

Apám abban az évben halt meg. Augusztus 20-án egy barátjával vitorlázni mentek a Balatonra, s a szél felborította a hajót. Apám ki akart úszni, hogy segítséget hozzon a partról, de odaveszett.

Karácsonyra Méki (Apám édesanyja) hangos zokogás között, egy Prágáról szóló cseh nyelvű albumot adott Anyámnak. Pepi járt ott tavasszal valami tudományos kongresszuson, és biztosan mesélt róla neki. Aztán még hozzátette:

- Talán, jobb is így neki....

Anyám kérdőleg nézett rá, de ő így folytatta:

- Ha megéli, vagy az utcán halt volna meg, vagy felakasztják. Legjobb esetben is sok évre börtönben sínylődne...

Az alábbi történetek későbbiek. Így, vagy úgy még is azokhoz az időkhez kapcsolódnak.

Kodály Zoltán és a Mátra

¹⁴ Szádeczky-Kardoss Béla (1921-2012) Erdész mérnök, később hidász-, majd Bécsben építészmérnök.

A gyerekszobában játszottunk. A rádióban zene szólt, melyet rendszertelen időközökben megszakítottak, és rövid híreket, vagy felhívásokat olvastak be. Egy alkalommal Kodály Zoltán beszélt. Anyám csendre intett minket, és szorosan magához ölelt. Közben bejöttek nagyszüleim is. A szöveg számomra teljesen zagyva és összefüggéstelen szavak halmaza volt. Semmit sem értettem meg belőle, csak azt láttam, hogy körülöttem Meminek, Papának, és Mamának patakokban ömlik a könnye. Végül összeölelkeztek, megcsókolták egymást, és nagyon boldogok voltak. Szavakkal nem tudom visszaadni azokat az érzéseket, de mélyen belém vésődött ennek a pár percnél a hangulata.

Évekkel később Papáék Mátraházán, az Akadémiai üdülőben, mi pedig anyámmal a Református üdülőben töltöttünk pár hetet. Ott hallották Tildy Zoltánéktól, hogy Kodály az nap valami előre lebeszélt felvétel ügyében járt a rádióban. De az események felülírták a műsort. Így teljesen készületlenül mondta el azt a néhány perces beszédét.

November közepén aztán letartóztatták. A börtönben valami vascsővel ütötték. Kiverték az összes fogát. Ezt a „Szabad Európa Rádió” is bemondta. Néhány hét múlva a nemzetközi tiltakozás és felháborodás hatására büntetését házi őrizetre mérsékeltek. Később ezt is megszüntették.

Kádáréknak kezdett kínossá válni már a dolog, ezért felajánlották a nyugatra távozás lehetőségét, de ő maradt. Végül – bár már kétszeres Kossuth díjas volt – harmadszor is, felterjesztették a legmagasabb állami kitüntetésre.

Ha legitim kormánya lett volna az országnak, boldogan el is fogadta volna, de így vonakodott a dologtól. Barátai figyelmeztették, hogy a nyílt ellenszegülés nem vezet jóra. Ezekről a pribékektől az is ki telik, hogy balesetet színélve elteszik láb alól. Ezért közbülső megoldást javasolt. Nem kéri az állami kitüntetés. Inkább adjanak neki egy lakosztályt Galyatetőn a SZOT szállóba, ahová időnként félrevonulhat komponálni. A kitüntetéshez járó pénzösszeget, pedig a római katolikus egyháznak adta. Ebből készültek el a kis templom színes üvegablakai.

Állítólag, azóta hívják a galyatetői templomot Kodály kápolnának.

A másik történetet is ők mesélték

Kodály sok más egyéb mellett, a Mátra vidéki falvakban is gyűjtött népdalokat. (Általános iskolában mi is tanultuk ezek közül a „Sej a Tari réten, piros-barna kislány” kezdetűt.)

1942-ben Galyatetőn pihent. Akkoriban épült a felső-Mátrában Felsőhuta (Mátraszentistván), Fiskálishuta (Mátraszentlászló) és Ötház-huta (Mátraszentimre) között az erdőben a Három falu temploma. Egy alkalommal a plébánosnak valami dolga akadt a fővárosban, s mivel senkit sem talált, aki megtarthatta volna helyette a vasárnapi szentmisét, a zeneszerzőt kérte meg, hogy legalább játsszon valamit az egybegyűlt híveknek.

A mátrai dallamok felhasználásával ekkor írta meg a „Csendes mise” című szerzeményét, melynek alap dallamához később Áprily Lajos fia, Jékely Zoltán szöveget is írt:

Erdő mélyén estvéletben,
Subám, fejem alá tettem.
Összeteszem két kezemet
Úgy kérem jó Istenemet:

Én Istenem adjál szállást,
Mert meguntam a járkálást.
A járkálást, a bújdosást,
Az idegen földön lakást.

Adjon Isten jó éjszakát!
Küldje hozzánk szent angyalát!
Gyámolítsa szívünk álmát,
Adjon Isten jó éjszakát!

Adjon Isten jó éjszakát.

Az év legsötétebb napja...

Az iskolában már ünnepi hangulat uralkodott, a karácsonyi szünet előtti utolsó tanítási nap volt ez. Margit néni az osztálynaplót lapozgatta. A félévi jegyek lezárásához kellett volna még pár gyerekek felelnie. A névsor elején járt még, így egyáltalán nem éreztem magam „veszélybe.” Az én osztályzataim meg úgy is eldőlték már. (Legalábbis szerintem.) Bezzeg Csermák Pista, Bartha Jani, meg Dezső Sanya lapultak a padjukban, mint tetű a varr alatt.

Figyelmem elkalandozott. Előző este Anyámmal a beiglíbe való diót tisztítottuk. Olcsón adta a sarki maszek zsidó. No de hát, olyan is volt. Apró szemű, nehezen törő. Alig volt olyan, melyben épen maradt volna a bél. Keservesen jött össze a fél kilóra való töltelék. Végül ráunva a válogatásra, a maradékot nekem adta:

- Vidd be az iskolába, szünetekben válogathatsz még belőle a tízóraidhoz!
Így történt, hogy pajtásaimmal azt szemezgettük a zsíroskenyérhez. Szünet végére már alig akadt benne ehető. Becsengetéskor Vörös Tibi a maradékot kiszórta az osztályterem ablakán.

Az imént egy széncinke szállt ide. Felkapott egy morzsát, és huss tovább...
Egy perc sem telt bele, újra itt volt, aztán még egy...

Úgy látszik, az ívesen repülő, légtornászoknak jól működő riadó láncuk van. Perceken belül csapatosan jöttek az ingyen konyhára. Imént egy pirók is volt közöttük...

Óráról, felelésről megfélelkezve már a fél osztály ezt bámulta.

Aztán Margit néni tapsolni kezdett, és mindenki odanézett. Valaki a táblánál mekegett-makogott, s ő már harmadszor, vagy negyedszer szólította Kovács Petit, de ő is a vidáman cippegő kompániát figyelte...

A feleltetés ezzel be is fejeződött. A tanító néni is belátta, hogy ennek így már semmi értelme. Beszélgetni kezdtünk a karácsonyról, meg az ajándékozásról. Aztán mosolyogva megkérdezte tőlünk:

- Gyerekek! Ki tudja megmondani nekem, hogy miről nevezetes a mai nap? Egymásra néztünk. Szent este csak három nap múlva lesz. Aztán párunknak még is eszünkbe jutott valami, és jelentkeztünk. Engem szólított fel.

- December 21-én született Sztálin elvtárs!

Majd rövid szünet után még hozzátettem:

- És ez az év legsötétebb napja.

Még folytattam volna, hogy nagyanyám szerint ettől kezdve minden nap egy tyúk lépéssel korábban kel fel a nap és későbben nyugszik, de Margit néni addig boldog arcára ráfagyott a mosoly. Égtelen haragra gerjedt. Magából kikelve üvöltött és toporzékolt. A kályha mellé, háttal az osztálynak, a sarokba térdepeltetett.

- Miért, talán nem így van? Mi rosszat mondtam? – Mentegetőztem.

De ez csak olaj volt a tűzre. Majd Ő megmutatja...! ...És meg is mutatta. Megragadta a csuklóm, felrángatott, ki az osztályból, fel a tanáriba, majd tovább az Igazgató úr elé.

Oda csődítette a bent lévő tanárokat.

- Ez a бүдös kölyök azt mondta, hogy az év legsötétebb napján született Sztálin elvtárs!

A tanárok közül többen elmosolyodtak, a többiek meg összevissza beszéltek, és kiabáltak. Mindenki, mindenkivel hadonászott. Hatalmas botrány lett belőle. Azonnal ki akartak rúgni. Végül, kicsit lehiggadva, azt mondta az Igazgató úr, hogy a szünet után küldjem be hozzá az édesanyámat.

Elteltek az ünnepek, s Anyám – nem nagy örömmel, de – január elején bement. Csendben bólogatva végig hallgatta bűnlajstromomat. Nem szólt egyszer sem közbe. Végül ártatlan képel csak ennyit kérdezett:

- És... mi ebben a rossz?

Nem tudta folytatni... Letorkolták.. Már üvöltöttek vele is... Egyszerre volt ő kapitalista csökevény... osztályidegen... nép ellenség... klerikális... és tudja Isten még mi minden. Aztán, amikor kifáradtak, leroskadtak a székekre, úgy pihegtek.

- Most mit csináljunk magával?

Míg mondták a magukét Anyám csendben szemlélte a díszes társaságot. Hamar átlátta, hogy koránt sincs olyan nagy baj. Margit néni az oka mindennek. Egy egyszerű tréfával elüthette volna a dolog élet. Az ő tapasztalatlansága, túlbuzgósága vezetett ide. Az Igazgató úr, és helyettese így már nem tehetett mást. Az állásukkal játszottak volna, ha nem állnak melléje. A többi tanár alig szólt közbe. Többségük csendben félre fordult, vagy az asztalánál írogatott valamit, mint ha ott sem lenne. Nem is hallaná, mi folyik mellette. Volt, aki kiment a mellékhelyiségbe, és elfelejtett visszamenni.

Végre Anyám is szóhoz jutott.

- A fiam két dolgot mondott, mind a kettő igaz. Arról ő már nem tehet, hogy önök a két dolgot gondolatban összemosták egymással. Egyedül önök...

Most sem hagyták befejezni, amit szeretett volna. Nem is jutatták többet szóhoz. Elküldték, hogy majd döntenek felőlem.

Végül igazgatói rovírt kaptam és szigorúan meghagyták, hogy társaimnak bármit is mondjak erről. Tulajdon képen olcsón megúsztuk. Nekem mégis fájt, és egyáltalán nem értettem, hogy miért kaptam minden ok nélkül a legsúlyosabb büntetést. Anyám csak nevetett a dolgon. Papa pedig megsimogatott, s annyit mondott:

- Ne búsulj, mire felnősz, mind ez már csak olyan lesz, mint egy rossz álom!

Papának igaza lett. Ez a világ is elmúlt. S ahogy peregnek az évek, lassan megszépülnek az emlékek. Ma már csak mosolygunk rajta...

A dal

Amikor kisfiú voltam, nálunk otthon az volt a szokás, hogy a mese, és az esti imádság között anyánk egy dalt énekelt. Egy héten át minden este ugyan azt. A szövegét leírta, s a cipőnkbe tette. Napközben többször elolvasva, másnap estére már mi is tudtuk, s a hétvégére együtt énekeltük vele. Általában zsoltárokra, vagy dicséretekre tanított, de a Pákozdi csata hetében egy nemzeti érzelmű nótát dalolt nekünk.

Nagybátyám a két világháború között jogász volt. Így aztán az új rendszerben sokáig semmilyen munkát sem kapott. Végül elment a sztálinvárosi építkezésre segédmunkásnak.

Később barátai segítségével a Mártírok útján az Európa étteremben lett ruhatáros. Tartásával, udvarias modorával hamar kivívta, az étterem dolgozóinak megbecsülését. Felvidéken nevelkedett, így már gyerek korában elsajátította pajtásai nyelvét: a tótot, a németet és a cigányt. Később az iskolában latint, angolt és némi franciát is tanult. Ha külföldi vendég érkezett – és ez ott gyakran megesett – őt hívták tolmácsolni.

Csak minden másnap dolgozott, így a szabad vasárnapokon, és a nyári szünidőben vele jártuk a hegyeket. Egy alkalommal a Szabadság-hegyen nagy zsák galamb, meg róka gombát szedtünk. Hazafelé menet meghívott még az étterembe egy somlói galuskára. Már épp befejeztem az evést, amikor a primás lépett oda hozzánk:

- Elhúzhatom a fiatalúr nótáját?

Laci bácsi elmagyarázta, énekeljek valamit, s a cigány majd a hegedűjével kíséri.

- Bármit énekelhetek?

- Nem hiszem, hogy lenne olyan dallam a világon, amit én ne ismernék!

Válaszolt rá önérzetesen.

Én a pár hete tanult dalba kezdtem:

Magyarország az én hazám,
Itt nevelt fel Apám, Anyám.

Az első sor után halkán cincogni kezdett a hegedű. Az étterem elcsendesedett, s mindenki felénk figyelt. Lassan a banda is bekapcsolódott, s én vékony gyerek hangomon tovább énekeltem:

Itt ringatták a bölcsőmet,
E szép honnak szent ölében.

Azért oly szép ez a világ,
Mert a szíve Magyarország.
Nincs is több ily áldott hona,
Ez a földnek minden java.

A zenészek itt elhallgattak, s a cigány kérdőleg nézett nagybátyámra, de ő elfordult. Akkor, és ott még mind ez nem tudatosodott bennem, és folytattam:

Hányszor voltunk megtámadva?
Hányszor voltunk leigázva?
Most is borul a hon ege,
Talán már egy esztendeje.

Ha ellenség lép a földre,

Bátran szembe nézünk vele.
Villám a huszár vágása,
Hiszen Kossuth katonája.

Az utolsó hang-foszlányok elnémultával, döbrent halotti csend ült a teremre. Aztán néhány pillanat múlva az egyik asztalnál valaki vivátot kiáltott, s három fiatalember felállva tapsolni kezdet...

A következő pillanatban elszabadultak az indulatok... Éjjeneztek, tapsoltak, többen kezet ráztak velem... Én pedig semmit sem értettem az egészből. Laci bácsi karon fogott, s csendben kivezetett az utcára.

Aztán, amit otthon Anyám kapott...

- Mire tanítod te ezt a gyereket!? Ezért kirúgnak az állásomból, lecsuknak!
- Ez csak egy Kossuth nóta...
- De 56-ban betiltották! Ki gondol most 48-ra? Ma ez nyílt lázítás az oroszok ellen!

Laci bácsit nem rúgták ki, le sem csukták. Igaz, dicséretet sem kapott, pedig a következő hetekben teltházzal üzemeltek esténként...

A hír futótűzként terjedt el a városban. Abban az évben hirdettek amnesztiát, s először térhettek haza az 56-os diszidensek. Igaz, a cigányok nem játszhatták többet a dalt, de a harcostársak ott adtak egymásnak találkozót, s az asztalok napokra előre foglaltak voltak...

A tárgyalás

A címben szereplő tárgyalásnak a forradalomhoz nem sok köze volt, de ez is azon a nyáron történt. S bár mind ezekről csak évtizedekkel később értesültem, még is elmondom, hisz annyira jellemző volt arra a korra.

Apám halálát követően anyám nem akart többet férjhez menni. A mi felnevelésünknek és apám emlékének szentelte az életét. Aztán tíz év múlva még is talált valakit.

Edvárd bácsi¹⁵ kitüntetéssel végezte el az egyetemet, nyelveket beszélt, s a háború előtt már az államtitkár helyetteséig vitte. Az új rendben azonban sehogy sem találta helyét. Felesége elvált tőle, a lányával sem találkozhatott, végül az ital rabja lett. Így talált rá anyám, akinek mindig kellett valaki, akit pátyolgathasson.

Nem volt könnyű dolga, a gyerekekhez nem értett. Én ugyan igyekeztem vele békében élni, de bátyám nem fogadta el. Egymás között csak Eb.-nek hívtuk. Gedus meg Kazuárnak, mert az apja után második keresztnéve Kajetán volt.

¹⁵ Dr Kelemen Edvárd Kajetán (191?-1990) Büntető jogász. Az ötvenes évek elején idegi alapon leszázalékolták

Memivel mégis jól kiegészítették egymást. Anyám festőművész volt. S mint általában a művészek teljesen gyakorlatlan az élet dolgaiban. Ő ráháztatta be a képeit, szervezte a kiállításait, tette újra festővé. Mellette ismét művészetének élhetett, s az anyagi helyzetük is nagyjából rendeződött.

Egy nap furcsa hívás érkezett. Ő vette fel a telefont. Ismeretlen nevű fiatal női hang engem keresett. Mondta, hogy iskolában vagyok. De nem, ő az édesapjával akar beszélni, akit ugyan így hívnak, és az ötvenes évek közepén Veszprémben volt kutatómérnök!? Az meghalt... Akkor az özvegyével és a fél testvéreivel szeretne találkozni...

Az Eb-nek kapóra jött ez a telefonhívás, mert egy halott férj emlékével nem lehetett versenyre kelni. De lám, az sem volt hibátlan! Nem csak kutatgatott, hanem egy zabigyereket is összehozott valakivel ott Veszprémben. Aztán, hogy meghalt, a bíróság bizonyára lezárta az apasági keresetet. Valahogy így adta elő nekem akkoriban a dolgot. Annál jobban meglepte anyám reakciója:

- Ha már így történt, akkor vegyük magunkhoz, és neveljük fel! Legalább ennyi maradt utána nekem. Úgy is szerettünk volna még egy kislányt!

Eb nem ilyen érzélem kitörésre számított... Aztán számolgatni kezdtek, ez a lány már 16-18, vagy akár 20 éves is lehet. Aligha szeretne mostoha szülőket. Inkább talán valami örökséget akar kicsikarni magának, Edvárd bácsi jogász volt, így ajánlott levélben kikérte a Veszprém megyei Bíróságtól a szóban forgó peranyag aktáit betekintésre, amiből bizony egykettőre kiderült, hogy még apám halála előtt elutasították az apasági keresetet. Eb azt mondta, ne beszéljek másoknak erről, mert rossz fényt vetne anyámra, változtatni meg úgy sem tudunk már rajta.

Bátyámmal sokat veszekedtünk és verekedtünk gyerekkorunkban, s általában én húztam a rövidebbet. Akkoriban ő már egyetemre járt és az Eb korábbi társbérletében lakott. A lányok buktak a két balkezes tudós jelöltre, s ezt ő ki is használta. Ha nagy néha találkoztunk, nem igen volt közös témánk, talán ez lehetett az oka, hogy erről sem értesült. Később megnősült, és még ritkábban láttuk egymást. Ha én nem kerestem, évekig felém sem nézett.

A kilencvenes évek elején mégis felhívott, hogy találkozni szeretne velem. Az ő autójában beszélgettünk. Akkoriban már az OTP-nél volt matematikus és programfejlesztő. Magába zárkózó kevés beszédű ember, aki a kollégáival a köszönésen túl nem igen társalgott. Évek teltek el, míg a harmadik szobában dolgozó Ildikó¹⁶ vette a bátorságot és megkérdezte tőle kik a szülei, mivel foglalkoznak? Majd közölte vele, hogy akkor ők valószínűleg féltestvérek és velem is szeretne megismerkedni.

A találkozóra Balatonedericsen Gedusék telkén került sor. Ildikó kérdésére édesanyja mindig azt mondta, hogy az apja vegyészmérnök volt, aki 1956

¹⁶ (1956- ????) Ügyintéző. A vezetéknévére már egyikőnk sem emlékszik.

augusztus 20-án a Balatonba fulladt. Bátyám felajánlotta végeztessenek DNS vizsgálatot, ami egyértelműen eldöntheti a kérdést. De erre már nem került sor. Talán attól félt, hogy lélekben másodszor is elveszítheti azt, akit eddig az édesapjának gondolt. Pár hét múlva elutazott Tel-Avivba a lányához és többet nem hallottunk róla.

Apám testvére, Fipi bácsi Sopronban az Erdészeti egyetemet végezte el. 1945-ben, Budapest ostroma alatt sokat éhezett a Budafoki úti lakás pincéjében. Így a felszabadulását követően munkára jelentkezett a felrobbantott Ferenc József-híd¹⁷ újjáépítéséhez, mert az ott dolgozók kaptak naponta egy tányér meleg levest, és időnként egy-egy kiló húst is. Az egyetemen út-, és vasút építést is tanítottak neki, így hamarosan munkavezető lett a műszaki rajzok olvasásában jártas fiatal mérnök. A főnökeitől kapott könyvekből tovább képezte magát, s a keszon-munkákba beletanulva a hidak újjáépítése után, a metró-építkezés egyik főmérnöke lett. 1955-ben két évre Egyiptomba utazott, hogy a Níluson egy új híd építését irányítsa.

Nyár végén és a forradalom napjaiban éppen három hónapos szabadságát töltötte itthon. Aztán visszament Alexandriába. Mielőtt végleg hazajött volna egy kollégája kiment eléje Bécsbe figyelmeztetni, hogy itthon feltehetőleg bíróság elé fogják állítani, mert a forradalom napjaiban többek előtt valami olyasmit mondott, hogy „végre szabadon lehet beszélni!” Lehet, hogy csak a beosztására pályázott a kolléga, de abban a zavaros időben az ilyesmit komolyan kellett venni. Így végül kint maradt. Az 1962-es amnesztiát követően az elsők között jött haza fiához és édesanyjához.

Miután Geduséknál találkoztam Ildikóval, Fipi bácsival is levelet váltottam, de a részleteket csak egy évvel később egy személyes beszélgetésben tudtam meg tőle Bécsben.

- Te honnan hallottál erről? A tárgyalás után pár héttel édesapád a Balatonba veszett és én senkivel sem beszéltem erről azóta...

Apám 1952-től a Veszprémi Nehézvegyipari kutatóintézetben dolgozott. Szombat délután ért haza és hétfőn hajnalban utazott vissza. Ritkán és keveset volt velünk. Alig van róla emlékem. Az általa irányított kutató csoport a fizikai és kémiai ismeretek határ területein elemezte a szénvegyületeket. Jó fizetése volt, ottani kiadásai mellett – az akkori állapotokhoz viszonyítva – nekünk is előteremtett mindent.

Egy alkalommal az egyik hozzá beosztott laboráns lány egy szakkönyvet kért tőle kölcsön, majd pár nappal később személyesen vitte el az albérletébe. Akkor még örült is neki, hogy ennyire érdekli a munkája. Hamarosan kiderült azonban, hogy a csinos zsidólány állapotos és fogalma sincs róla ki a gyerek apja.

¹⁷ Ma Szabadság-híd

Barátnői azt tanácsolták keressen az intézetben egy jól kereső fiatal mérnököt, s ők majd tanúskodnak mellette. A könyvet is csak azért kérte kölcsön, hogy alaposan körülnézhessen az albérletben, ahol – a bíróság előtt tett vallomása szerint – hónapokig együtt élt apámmal. Pepi hiába tagadott, a bíróság letiltotta fizetéséből a gyermektartási díjat. Az volt a szerencséje, hogy az általa bevezetett újítások után kapott jutalmakból tudta pótolni a levonásokat, így anyám és nagyszüleim előtt nem kellett magyarázkodnia.

Per újra felvételt kért, de fogalma sem volt róla, hogyan tudja majd magát tisztázni. Akkoriban a gyárak falára nagy betűkkel ilyeneket írtak:

„GYERMEKET SZÜLNI LEÁNYNAK DICSŐSÉG, ASSZONYNAK KÖTELESSÉG”

Ugyan mit várhat egy ilyen hazug világban az „igazságszolgáltatástól?”

Ekkor érkezett haza szabadságra öccse Egyiptomból. Nem várt tőle segítséget, de legalább végre valakinek kiönthette a lelkét. Lehetetlen helyzetéről neki mindent őszintén elmondhatott. Napokig tépelődtek, a leghetetlenebb lehetőségeket is átbeszélték. Végül kétes kimenetelű, de bátor lépésre szánták magukat.

Aztán eljött a tárgyalás napja. A bíróság tette a dolgát, majd beszólította az újabb tanut. A nő alig tett pár lépést a terembe felsikoltott és a vádlottak padján ülőre mutatott:

- Ő volt! Igen, ő volt, azonnal megismertem!

Már-már neki ment volna, alig tudták megfékezni. Aztán meg elhallgattatni.

- Ismeri a vádlott ezt a hölgyet?
- Nem. Soha sem láttam. De nem is láthattam, és ezzel egyértelműen bebizonyosodott, hogy hamis a tanú és így, hamis a vád is! Mivel ezekben a hónapokban tartós külföldi kiküldetésen Egyiptomban tartózkodtam. Ezt a tisztelt Bíróság felszólítására a Budapesti Hídépítő Vállalat személyzeti osztálya írásban is meg fogja erősíteni!

Aztán így folytatta:

- Mert a vádlott nem én vagyok, hanem a bátyám, aki a tárgyalóterem előtt a folyosón várakozik.

A bíróság a tárgyalást elnapolta, majd pár hét múlva apámat felmentették, de erről őt már nem tudták értesíteni...

Mind ehhez persze az is kellett, hogy a teremőr az orra alá dugott személyazonossági igazolványt, mellyen Fipi bácsi a hüvelykujjával a keresztnevét gondosan letakarta ne kérje el lakcím és egyéb adatok egyeztetésére.

Peregnek az évek. Januárban volt 26. éve, hogy anyám kiköltözött Farkasrétre apám mellé. Fipi bácsi néhány éve 91 évesen hagyott itt minket. Egyedül bátyám, és én őrizzük még apánk emlékét...

A Kegyelmes Úr

Van már annak húsz éve is, hogy augusztus elején valaki elment közülünk a nagy hegyeken túlra, ahonnan már nincs visszatérés. Ervinnek hívták, csendes, kedves túratárs volt. Aki csak egyszer is találkozott vele megszerette. Ha túra közben egy falun áthaladtunk, mindig megragadta az alkalmat, hogy társait meghívja egy-egy rumicumra (fele-rész portóikói rum, fele-rész unicum). Poharát magasra emelve huncutkás mosollyal mondta köszöntőjét:

- Rumicum az élet sója,
Mely a romlástól megóvja!

Soha nem volt részeg, s ha ivott is nem vált kötekedővé, inkább még kedvesebben udvarolt az aranyos „pipikéknek”, vagy dicsérte a „democsokrácia” vívmányait és a „kommunisták egyenességét”.

Ritkán, keveset beszélt magáról. Amit az ismeretségünk közel negyed évszázada alatt megtudtam róla, az egy-egy elejtett szóból, vagy befejezetlen félmondatból állt össze.

Tanulmányait a háború félbeszakította. Édesapjának gyára volt, de még az államosítás előtt túlادott rajta. A viláégés előtt – mint egyszer faggatásunkra elmondta – a kegyelmes cím illette volna meg. Rajta is maradt ez a megszólítás.

A háború után a Budapesti Kertészeti Egyetemet végezte el. Pár év sikeres munka után az 1956-os események a kutatókat, a kar diákjait és tanárait a Corvin-közi csoporthoz sodorták. Közel két hétig tartották magukat, aztán az orosz megszállással reménytelenné vált a további ellenállás.

Egyszer egy pótszilveszteren a Magas-Taxon a sokadik rumicum után próbáltam faggatni:

- Tulajdonképpen miért csuktak le Téged? – rám nézett, mintha nem értette volna a kérdést. Láttam, hogy nem akar beszélni a régi dolgokról, így másképp próbálkoztam.

- Ervin, mi volt az a molotov koktél?

- Az egy csodálatos találmány! Tejes üvegben ledugaszolva a benzin, rákötve egy benzinbe mártott rongy. A rongyot meggyújtottad, aztán eldobtad. Az emeleti ablakból ilyet hajítottunk a ruszki tankokra...

Megtorpant a beszédben, bánta már, hogy ennyit is elmondott. Hitetlenkedve néztem rá:

- Ne hülyéskedj, ez olyan, mintha parittyával akarnánk elefántra vadászni! – Ő magyarázni kezdett:

- A tank sebezhető pontja a lánckerék. A széttörő üvegből szertefröccsenő égő benzin a gumigörgőket meggyújtja, s az acélmonstrum mozgásképtelenné válik. Akkor aztán a veszettül forgó tűzokádó ágyúcsövet kicselezve a hátulján lévő tartalék üzemanyagot hordókat kell meglékelni, s a szertefolyó gázolajat egy újabb koktéllal begyújtani. A lángtengerben álló, áttüzesedett harckocsiból néhány perc múlva vagy kiugráltak az oroszok, vagy bent égtek. Ronda munka, de volt nap, hogy tizennégy tankot tettünk harcképtelenné...

Aztán hirtelen elcsendesedett, s egy szót sem tudtam kiszedni belőle

A szabadságharc leverése után a letartóztatások elől elmenekült kollégák (ismerve kiváló munkáját és képességeit) Új-Zélandra hívták munka ajánlatukkal, amit nem fogadott el, mivel súlyos beteg édesanyját ő ápolta.

Ervint november végén letartóztatták.

Itt megismerte a kommunista rendszer igazságszolgáltatását. Mint mondta soha nem volt hasonlóan jó társaságban. Egyetemi tanárokat, orvosokat, arisztokratákat, a magyar nép színé-javát, szellemi elitjét gyűjtötték itt össze, hogy aztán folyamatos ütlegek, éheztetések, testi és lelki terror árán minél többet kiszedjenek belőlük. Találomra néhányat felakasztottak közülük, hogy ezzel is megtörjék a többiek lelkierejét.

A foglyoknak nem volt szabad beszélniük egymással, de ezt a túlszúfolt börtönben nem lehetett betartatni. Hamarosan rájöttek, hogy a smasszerok közül néhányan értenek valamit németül, angolul, de franciául egy kukkot sem tudnak. Így ez lett a cellák között az érintkezés nyelve. Egymásnak átkiabálva megtudták, hogy a vallatásról visszahurcoltaktól mit kérdeztek, mit mondtak s megegyeztek, csak az fogja túlélni, aki a vallatások ellenére is hallgat. Voltak, akik nem bírták, s mindent bevallottak, amit csak hallani akartak. Újabb kínzásokra vitték őket, amíg csak az élet szikrája pislákol bennük.

Ervin, a kisportolt izmos fiú fél év alatt 24 kilót fogyott. Végül, mivel semmit sem tudtak rábizonyítani, öt év jutalomüdülésre küldték Sopronkőhidára, a szegedi Csillagba és más társas nyaralókba, kényszermunkában letöltött pihenésre.

Szabadulása után sehol sem kapott munkát, végül egy gyárban, az igazgató távollétében felvették mázsás terhek cipelésére. Amikor visszajött a vezér, azonnal ki akarta rúgni, de ő megnyerő modorával, a főnök nagylelkű megértésére hivatkozva elérte, hogy maradhatott.

Néhány év múlva egy nyomdához került anyagmozgatónak. Idővel gépkezelői, majd gépmesteri tanfolyamot végzett. Állandó éjszakai műszakot vállalva emelkedett a fizetése is.

Húsz év múlva kapott először útlevelet.

A Magyar Természetbarát Szövetség Hegymászó Bizottsága által szervezett erdélyi magashegyi túrájára jelentkezve Melicher Sanyi csapatába került. Így ismerkedtünk meg vele. A nyolcvanas években idegbecsípődés miatt betegállományban volt néhány hétig. A röntgen a csigolyák meszesedését mutatta ki. Pár év múlva, amikor Ervin, egy a nyomdában készült orvosi könyv tiszteletpéldányával kereste fel körzeti orvosát, az érdeklődött a hogyléte után, s elmondta számíthat a lumbágó kiújulására. Ő ezen elgondolkozott. Abban az évben annyit, túlorát és hétvégi ügyeletet vállalt, hogy a keresete jócskán megnőtt. Hamar kiszámította, ha elmegy, betegállományba jóval többet kap, mintha dolgozna. Egy nap aztán mankóra támaszkodva megjelent egy újabb könyvvel kezelőorvosánál, aki szó nélkül ki is írta. Csak az volt a bánata, hogy hetente vissza kellett mennie felülvizsgálatra, így hat napnál hosszabb túrára soha nem tudott elmenni.

Azt mondta, annyit elvett tőle ez a hazug rendszer, hogy Ő nem tudja élete végéig sem törleszteni.

Együtt jártuk be a Kárpátok bérceit, Skandinávia magashegyeit és az Alpok csúcsait. Kúszunk agyagos barlangokba, és evezünk a Szigetközben. Azt mondta a Kinizsi 100-as csak a legelvetemültebbeknek való, de a Gerecse 50-et 14-szer teljesítette.

A sok közös túra és táborozás után ott volt a első erdélyi autóbusz-kirándulásomon is. Balánbányáról, a Nagyhagymáson keresztül a Gyilkos-tóhoz mentünk. Az első pihenőnél a végét bevárva tudtam meg, hogy a Kegyelmes Úr visszafordult. Stoppal megkerülte a hegyet, s délután már ott várt minket a hideg sör mellett a Békás-szorosi turistaház teraszán. Aztán hazatérve néhány év múlva csak elment az orvoshoz. A szíve rendetlenkedett. A koszorúér meszesedés miatt túl kevés oxigént kapott a szervezete.

Végül műtetre került a sor. Néhány napig az intenzíven ápolták, aztán lassan felépült. Pár hetes otthoni lábadozás után a balatonfüredi Szív-kórházba utalták, három hét utókezelésre. A második héten a főorvos magához hívatta:

- Antal úr! Merre szokott Ön ebédidőben tartózkodni?
- Általában sétálok olyankor.
- Hol szokott sétálni, mert sem a szanatóriumban, sem a kertben nem találjuk?
- Hát tegnap a Halom-hegyen voltam (a Halom-hegy Füredtől 9 km-re van, oda-vissza 18 km). Ma pedig a Badacsony tetején jártam.

Az orvos sürgősen hazaküldte.

- Aki ilyen teljesítményre képes, az már nem beteg!

Aztán az ismétlődő műtétek lassabb tempóra kényszerítették. Utoljára a tavaszi találkozón, Bodajkon voltunk együtt.

A koszorúér műtétnek köszönhetően hét szép évet kapott még az élettől. Jól kihasználta hiszem csodálatos helyekre eljutott. Ez idő alatt született meg két unokája is, akikkel augusztus 5.-én délután még fagyaltozott és játszott. Éjjel vitte be a mentő a kórházba, ahol másnap reggel érte a szívroham ekkor még ő győzött, de a délutáni újabb roham már nem kegyelmezett.

Augusztus végén nem voltam itthon, amikor túratársai a végső búcsúra gyűltek össze Dobogókőn. Csendes emlékezés volt ez a séta, majd a közvetlen hozzátartozók az erdőben szórták szét hamvait.

Szádeczky-Kardoss Géza

szkgeza51@gmail.com

+3630/35-439-35